

OKOLINA PLITVIČKIH JEZERA.

ad si na Plitvicama napasao i napario oko, razblažio dušu; kad si u bajnom naručaju prirode odmorio i tu se zamladio, skinuv po koje težko breme svoga života: preni se, da im obadješ bližu i dalju okolinu, koja ima malo premaca.

Uzpinjući se prama Ciginovcu, imaš liepe poglede na ovo jezero, Prošćansko i nebotičnu Plješevicu. Kad si pak zahvat bio Bigin vršak (755 m), uživaš opet osobito pogled na vrhove jezerske, na šume bjelo- i crnogorice prama Ljeskovcu, Rakovici i Drežniku. Tu ti zagleda oko stari grad Drežnik, koji se spominje već g. 1185, a bijahu mu gospodari knezovi Frankopani loze Tržačke.

Vrlo liepom šumom dolaziš na vrh Oštrog Medvedjaka (884 m), s kojega prama zapadu gledaš nekoja jezera, mrke i daleke šume, a u njima one, poput sniega biele stiene i klisure. Pod Gradinom možeš na Crni vrh (1070 m), s kojega ti pada oko na srednja jezera i opet na Plješevicu, koja te zadržava sa svake strane.

Preko Zaborskoga (ne Saborskoga), što leži za Borovim vrhom, kreni prama Ogulinu, ali ne mini pitome i prezanimive Jesenice, gdje ima i Frankopanski grad istoga imena.

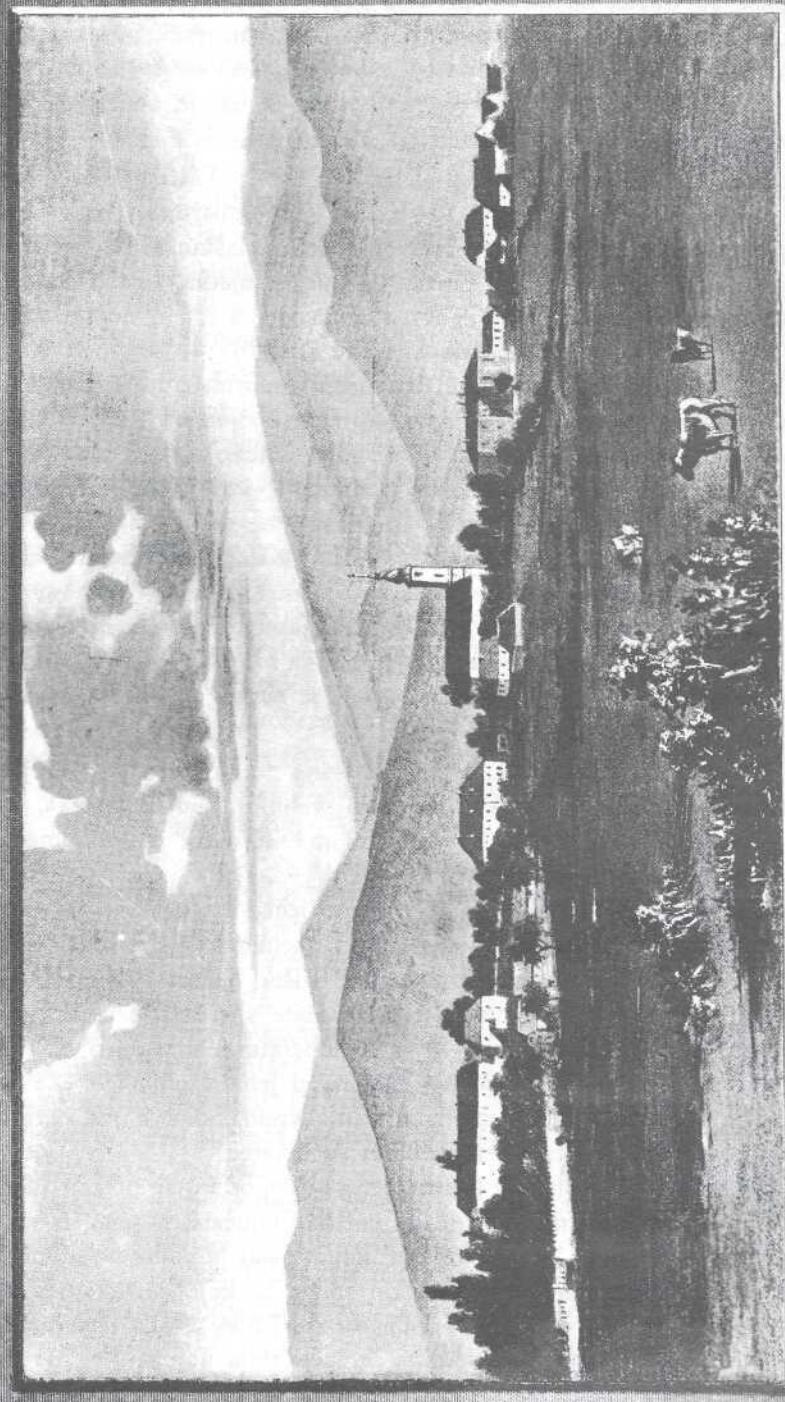
Grad jesenički leži na ostrvu potoka Jesenice, sagradjen je u osnovi četverokuta i utvrđen sa tri kule. Iztočni zid, koji zatvara dvorište grada, ima kruništa i ulaz u grad.

U XV. veku ne bijaše u Jesenici grada, jer se ovaj ne spominje niti prigodom diobe knezova Frankopana g. 1449. u Modrušama, niti u urbaru modruškom od g. 1486. U ono doba bilo je u Jesenici kmetova, koji su davali obične daće, a nekoji bijahu i konjanici u kneževskim četama. Frankopani imali su tamo i svoga ribara, koji je za njihov stol dobavljao ribu, a bilo je na potoku i mlinova. Misli se dapače, da su Frankopani imali tu i svoje rudokope.

U ugovoru od g. 1554., koji je Nikola Zrinjski, muž Katarine Frankopanke, utračao sa šurjakom si Stjepanom Frankopanom, spominje se medju Frankopanskim gradovima i Jesenica, koju je oko polovice XVI. veka zaposjela krajiška vojska. Godine 1563. bilo je u Jesenici 40 stražara, a 1577. ima tamo 35 haramija, koji se je broj imao povisiti na 65. Topove i strjelivo dobivala je posada iz Senja, a hranu iz Metlike, Črnomlja i Gradca, od kuda je žito i brašno voženo u Ogulin. Akoprem je krajiška vojska zapremila Jesenicu, to su knezovi Frankopani i Zrinjski ipak taj grad smatrali svojim, ako i nisu nikada više došli u njegov posjed.

Krajiški zapovjednici postavljali bi u Jeseniku svoje kapetane, da čuvaju okolinu od turskih provala. Povjest nam spominje, da je kapetan Tadiolović primao u četiri obroka godišnjih 4278 for. iz hrvatske ratne blagajne, a strjeljivo i oružje iz karlovačke oružane.

PLAŠKI.

Kad je g. 1592. Bihać pa u turske ruke, provališe turski čopori i do Jesenice, te opustoše cielu okolinu njezinu. Početkom XVII. veka naseliše Jesenicu vlaški uskoci, koji su u Plaškom sagradili kulu. Ti doseljenici bijahu prava napast po susjedni narod, jer im bijaše najmilije ubijati i krasti, a što gore, družili su se sa Turcima na štetu našega naroda, dapače su tražili, da im se predaju gradovi Jesenica, Plaški i Dabar. U ratovima s Turcima opustjela je Jesenica ponovno, kad je karlovački general Ivan Josip Herberstein, tamo naselio »Vlahe« iz Kravskog Korenice, koji su se u četovanju izticali i junačtvom. No ni ti »Vlasi« ne bijahu dugo u Jesenici, jer je ona g. 1700. ponovno opustjela, nu poslije ju opet naseliše krajišnici iz Plaškoga.

Kad je ljuti glad pritisnuo cielu Krajinu, izselilo se g. 1715. iz Jesenice u Srijem šest kuća naroda i 18 vojnika. Godine 1746., kad je preustrojena vojna krajina pod knezom Hildburghausenom, pade Jesenica pod kumpaniju plašku, a pukovniju ogulinsku. Do ukinuća Krajine boravio je u Jesenici jedan častnik, a ujedno bijaše tamo i skladište žita. Godine 1835. bijaše jesenički grad gotovo zapušten, a tek u novije vrieme nešto obnovljen, te je sada u njemu smještena obča pučka škola.¹⁾

U Jesenici se zaustavismo, da izpitamo istoimenu ponornicu, koja nam bijaše slabo poznata. Ono malo, što o njoj znamo, napisao nam je takodjer J. Fras.

Svratili smo se u gostioniku Jovana Grbe, gdje obično staju i plitvički putnici, a ovaj nam dao za vodiča svoga sina Nikolu, bistra momka, koji štono rieč, pozna u Kapeli svaku bukvu i liticu. S njime obilazili smo cio dan izvore i ponore prezanimive Jesenice.

Kad smo se malo odmorili, podjosmo najprije do »velikoga vrela«, a poslije do »malog«. Pošli smo do Borova vrha, koji je zarasao borom i gledali s visine ubavu dolinu, kojom se mota podno bregova, a preko sočnih luka Jesenica. Na ovim lukama bila je za Nikolina djetinjstva »smrčeva šuma«, a u njoj smrča od 40 m visine, dočim je sada čistina. Nikola mi reče, da je za onda mogao izvući iz šume do 40 trupaca, dočim je sada zadovoljan, ako cio dan izvuče jedan trupac.

Na lievo je šuma crnogorice, pod kojom se svija potok, rušeći se brojnim slapovima, a s traga Crni vrh i Javornik mrkim šumama, velikim »bujadljicama«, po kojima raste bujād, ogromna uvala i seoce Redovnički mlin, a tik njega kamena uvala u kojoj leži veliko vrelo Jesenice.

Veliko vrelo leži izpod Velikoga Komca, iznad kojega se osovluju grdne razklimate litice, bukvom i crnogoricom zarasle. Pod pećinama izbija voda veoma naglo i brzo, razbijajući se o ogromne stiene, koje se odvališe; bučeći i šumeći dieli se u mlične trakove i strminom ruši u kameni korito osobite sivo-zelene boje, dočim je na velikom jazu, gdje стојi i žaga, kao trava zelena. Temperatura je vode 6° C.

Tu stoji Grbina pila, gdje pile ponajveć jelovinu u jelove piljenice. Za velike povodnje g. 1895. rušila se voda silnim šumom u veliko vrelo, odnesla jaz, naraslala na 2 m, prodirala u uvalu sa svih strana i rušila se velikim strminama.

Pô je sata daleko medju pećinama leži malo vrelo, od kojeg postaje Mala Jesenica. Za povodnje udarila je voda na veću jednu pećinu i ključala, skačući u vis u prilici vodoskoka, što odaje veliku snagu, odnosno tlak, kojim ostavlja podzemne šupljine. Iznad ovoga prodora uzpesmo se kamenom stazicom do spilje, iz koje je tekao potok, privlažajući podzemno vodu malom vrelu. Ta je spilja široka 7·5 m, visoka 5 m, duga takodjer 7·5 m i s desne joj strane do 4 m dugi hodnik, kojim izbija potok. Kad na ovu spilju nahrupi voda, ima je dosta ciela Jesenica. Prije, što se Velika Jesenica sastala sa Malom, primila je više pritoka, od kojih je najznamenitiji Paskaševac, što izbija iz Paskaševe grede i kad nabuja, ruši se povisokim slapom niz stiene i »zalije« sve luke. Ovaj potok imao bi biti samo nastavak potoka Crevarca kod Dabara, jer je, kako

¹⁾ E. Laszowski: Grad Jesenica, (»Prosvjeta« g. 1897.).

narod tvrdi, u njima ista voda. Prije no što se bistra Jesenica domotala do sela, već ju uz put poždiru nekoji ponori, nu glavni su oni pô sata daleko od sela i zovu ih Bučnice (jer u njima voda buči) ili Mlinište (jer je tu prije stojao mlin). Tu se voda razlieva u prilici jezera i medju stienama buči i uvire. Osim toga propada voda i u »dragama«, »dražkama«, po »dolcima« i u jamama, a uvire jednim »ciepom« i pod starim gradom Jesenicom.

Spominjemo Kovačevića dragu, Jovetića jamu, koja vodu »troši« kako i na njoj prije bila pila, dočim je »kotlić« Miloševka znamenit sa obilja riba.

Kovačevića draga zanimiva je i zato, što u njoj za povodnje voda skače u vis poput vodoskoka, i to ne na jednom, već na više mjesta. Narod zove takova vrela »skakavci«,

Tekući podzemno, izbjija Jesenica kod sela Slušnice i zove se Slušnica, dočim joj kod Slunja vele Slunjčica. Da je u istinu tako, dokazao je prije 40 po prilici godina bivši krajiški general Palfy. Nikola mi rekao, da su za njega bacali u Jesenicu nekakove dašćice, koje bi onda voda izbacila kod Slušnice.

Za Veliki Komac spomenuo nam je Nikola, da je znamenito lovište srna. Kada gone srne, zatele se one preko briega niz vrletnu liticu i zapanu tako i u Jesenicu, gdje ih tada potuku ili žive pohvataju.

U šumama ima i vukova, jazavaca, dotepe se i koj medjed, a g. 1893. ubili su vepra. Od ptica spominjemo tetreba, komu ovdje vele »divja kokoš«.

Kad sam sa sinom Miroslavom stajao poviše Maloga Komca i zurio u tamno-zelenu vodu, u kojoj se zrcale vite jele, uzdahne mi sin i reče: »Ah, tato, da mi je tu sagraditi kućicu, pa u ovoj tijoj, gorskoj samoći uživati ove divne šumske čare, koji nas okružuju sa svih strana; nitko sretniji od mene!«

Ponore oko Jesenice razgledavali smo cio po podne i već je zamračilo bilo, kad se počesmo vraćati u skromno seoce.

Tiha je noć mračnom koprenom zastrla sve prirodne krasote, nebo se osulo zvezdama, a zrak iskrio od ivanjskih kriesnica, kojih nikada u životu nisam toliko vidio. Tišina je i muk, a samo izpod daleke planine dopire iz čelik-prsiju junačkoga krajišnika glas, kojim veliča svoju planinu.

Oj Kapelo, oj goro zelena,
Oj Kapelo, ti si puna hлада,
Moje srce još punije jada
Što ne morem, da dodjem do drage,
Da mi draga konja osedla . . .

Oko Jesenice ima po planinama i snježnica sa vječnim sniegom i propasti. U Velikom Javorniku tri su snježnice; u Koritima pod Pištenikom ima jedna spilja, a jedna u Ilinom tavanu u Ravnom lugu. Podneblje je u ovim krajevima dosta nepovoljno. Proljeće počima o Jurjevu, ljeto mjeseca srpnja i traje kadkada samo mjesec dana. Zima traje od dana sv. Luke, pa do Jurjeva.

Oko Jesenice raste kukuruz, pšenica, proso, zob (sve kao jarina), grah, krumpir, kupus, mrkva. Od voćaka ima šljiva, jabuka, krušaka, dočim orasi ne uspjevaju. U 11 godina poneslo je voće samo jedan put, jer ga ubiju mrazovi i vjetrovi.

Kada iz Jesenice podješ cestom do tako zvane Uvale, sustaneš, jer se pred tobom zacakli ogromno jezero, o kojem u našim geografskim knjigama ne ima ni spomena. Odmah mi je iztaknuti, da ovo jezero, koje zovu Blata, nije tek godine 1895. postalo, već da je ono samo neobično nabujalo i prouzročilo povodanji, kakova ljudi ne pamte. Jezero, što se razlilo medju bregovima Kapele, seže od sela Begovca do Blata. Široko je do 3 kilometra, razlilo se u prilici dvaju jezera, a na jednom mjestu oblilo i malen otočić. Sve bližnje ponikve, zarasle šikarom, zalila je voda, te se tako redalo jezerce do jezerca sa zelenom kao trava vodom. Vodu privaća nedaleko sela ogromna pećina (spilja),

koja ju poslie i poždire, te je po tome ono, što Niemci zovu »Spei- i Saugloch«, a Slovenci prvo na Cirkničkom jezeru »bljuvalnik«, dočim za »Saugloch« nisam doznao imena.

Spomenuta pećina leži pod Visokim vrhom u Begovcu, a narod veli, da vodu »dava« i »poteže« natrag. Voda izadje svake jeseni, pa leži i do polovice kolovoza, no kadkad ode u lipnju i onda kose na okolo i dobivaju dobro sieno, kakova, kako mi reče seljak Grba Jovan, ni car ne ima. U jeseni padaju na jezero divlje guske i patke i obilan je lov, dakle kao i na Cirkničkom jezeru, koje je takodjer periodičko, kao i naša Blata.

Kad voda izbije u Stipinoj dragi i u Hambarima, tad je to siguran znak povodnje. Kad ove nije, zapremaju Blata 900 rali površine, a kad je potop, preko 5000 rali. Nekada toga ne bijaše, jer, kako je Grbin otac pripovedao, kad mu bijaše 85 godina, a ovomu njegov djed, koji je živio 111 godina, bilo je prije u Begovačkom polju hrašće, koje su krčili i po krčevinama kosili. Dok voda nije »potapala«, bilo je u polju i oranica, pa se i sada znadu sloganji, kako je polje orano, dapače vidi se i starinska putina posred polja. Jedne godine, a na dan sv. Pavla pravoslavnoga (29. srpnja) prołomio se oblak, snesao hrašće i sieno u pećinu usred polja, zatrpano ju i od onda je povodan svake godine. Svaki Jeseničanin, Begovčanin i Blaćanin žnade u polju i danas za svoje parcele.

Neobični povodan bio je godine 1895. 6. srpnja, kad je voda stvorila prava čudesa, a izašla je u svibnju, kad se po planinama počeo topiti snieg. Voda je narasla tako, da je »prelila« visoke obale, digla se nad cestu na 3 m visoko i na daleko sve potopila. Namuljine po bukvićima i smrekama odavahu njezinu visinu, ali i žestinu. Voda bijaše tako »žestoka« (studena), da je sve osušila, do čega je dosegla. Na daleko vidjesmo usahlo drveće, grmlje i drugo bilje, koje i ovdje pocrnilo, kao da ga je mraz ofurio. Da se je voda digla još za 1 m 60 cm, »zalila« bi bila selo Jeseniku, koja je dosta stradala od ponornice Jesenice, koja je cio kraj pretvorila u more.

Svako vrelašće bijaše 6 srpnja jakim vrelom, svaki potočić potokom, svaki potok riekom i rječinom i čudio sam se na mnogim mjestima sili i strahoti vode, koja je do onoga dana neznatno pala. Tako Mrežnica, kad zaplavi oko Oštarija i Skradnika, obično naskoro i pane i na nekojim mjestima presuši, nu one se godine to nije dogodilo.

Prigodom povodnje od 6. srpnja sbile su se nekoje prezanimive hidrografiske pojave, koje spominjemo, kako ih u narodu pribilježismo.

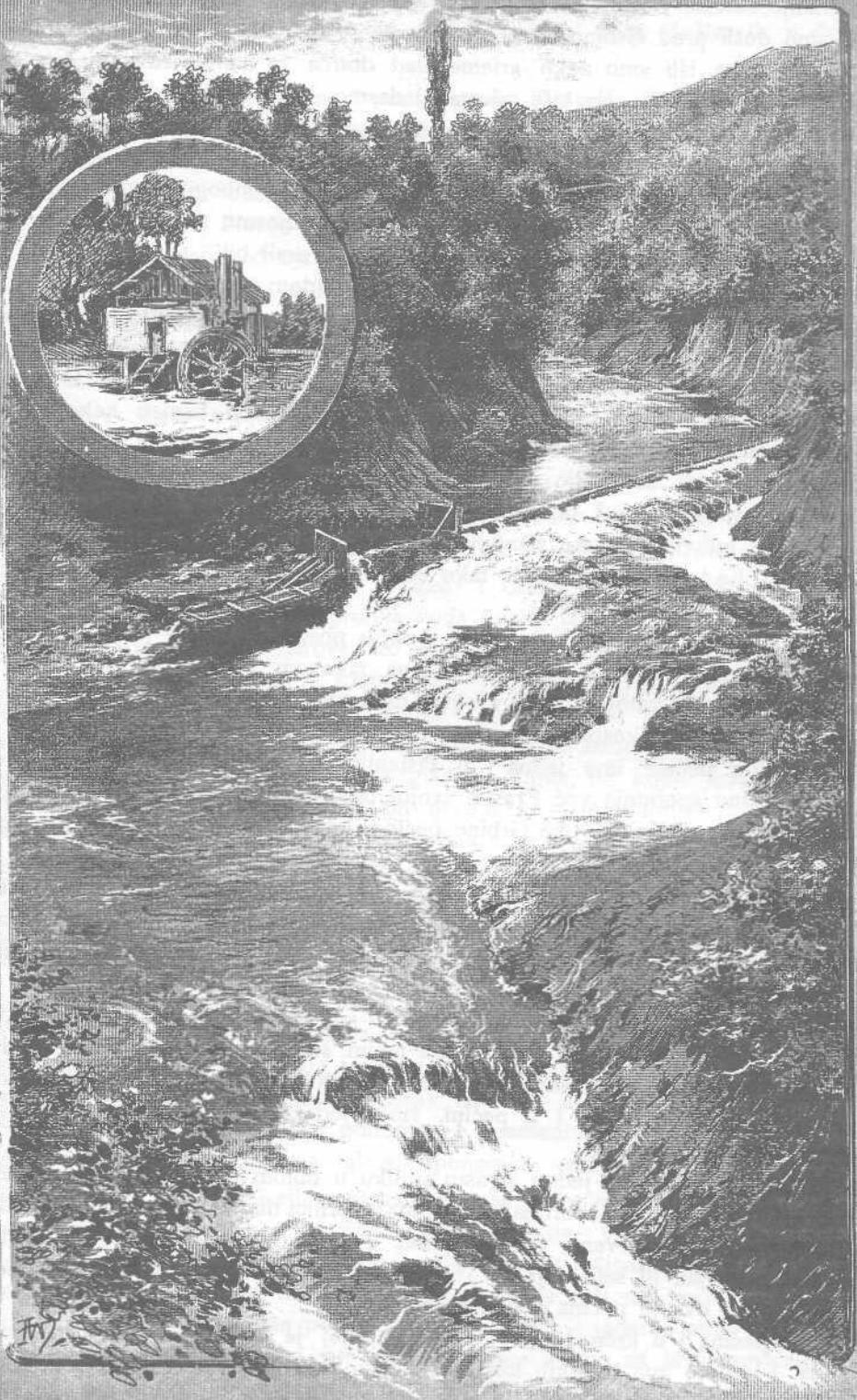
Kod Jezerana teče Crnački potok, koji na više mjesta uvire i za kojega sam čuo god. 1892., da je u savezu sa Plitvičkim jezerima, odnosno, da je jedan njihov odtok. Glavni se ponor začepio i Crnački potok pretvorio se u periodičko jezero, česa prije nije bilo. Prije je tekao u Dretulju, nu sada, kako sam čuo u Ogulinu, ide u Zagorsku Mrežnicu i zato voda nije u njoj pala, niti su presušili pojedini »cipeovi«.

Dalje seoca Plitvice uzdiže se Prieka kosa u Maloj Kapeli, tu je i Delića uvala, a kod nje Crno jezero u dolini šumskoj kod jedne košenice. U ovom je jezeru bilo vazda vode i seljaci tu napajali blago, nu 7. srpnja Crno je jezero propalo, a s njime izginula i voda.

Dalje Blata zanimaju putnika mnogobrojne ponikve, koje i tu svjedoče, kako je tlo izšupljena a sa Jovetića strane otvara se dalek vidik na sve strane. Oko ti se pase na valovitom Plaščanskom polju, najbujnijem polju gornje Krajine, kojemu liepo pristaje bieli Plaški sa okolišnim mjestima. Duša ti se divi ogromnomu Kleku i velebnoj Bjelolasici, što se iztiče sa tri nebotične glavice.

Kod Plaškoga ima toliko prirodnih znamenitosti, da treba i po više dana, da ih razgledaš, a na prvome je mjestu spilja Grbina pećina, što leži kod Grbina sela, kamo se zaputimo sa »malog vrela« Dretulje kamenim koritom nekoga potoka.

Puškomet od sela leži u briegu Kaldermi kamena uvala, u koju dodjosmo preko narušena kamenja, kojeg ima ovdje na stotine vozova, a izbacila ga Grbina pećina. Uz

GJULIN PONOR U OGULINU.

put sastasmo starca-graničara, koji nas uputi, kako ćemo najlaglje doći do pećine. Starac nam je pripovjedao i o šteti, koju je voda prouzročila za povodnje od 7. srpnja. Svoje je pripoviedanje završio riećima: »Gospodine, Grbina pećina nas je zatrla.«

Kad smo došli pred Grbino selo, pred nama se otvorilo pusto kameno polje. Kroz Grbina potoka išli smo neko vrieme, kad dotrča za nama jedan dječak, koji će nas voditi pod samu pećinu. Na više mjesta gledasmo, kako voda, čista kao suza, lagano teče, ali već za nekoliko hipova uvire pod pećinama. Na kraju kamenog korita, u kojem ima kamenja od 20 centa težine do najsitnjeg kamečka i pieska, uzdiže se litica, visoka do 40 m. a široka 20 i više metara, na podnožju koje ima mnogo dovaljenih balvana i bukava. Iznad ove litice pravo je čudovište, do kojeg dodjosmo s pogibelju života i prvi sam put požalio, da nisam ponio konopa, kojim bi se vezali bili.

Neobičnom strminom uzpinjasmo se bukovom mladom šumom, hvatajući se za grane i pećine, te probijajući se »grunjem« (guštkom), dopuzasmo na rub litice, na tako opasnu točku, da su nam se noge počele tresti. Iza litice ima kameni zaravanjak, a iza njega Grbina pećina, kojoj su »vrata« tako široka, da bi voz sieni lahko unišao. Odavle izdujila se pećina na nekoliko metara, svršavajući bezdnom, u koji kamen nekoliko hipova pada. Na ovo bezdno provaljuje voda za nevremena osovnim smjerom u prilici vodoskoka s najvećom bukom, ruši se preko »koljena« litice i dieli u slapove, koji su bieli kao »varenika«. Kad voda udari i bije, tolika je buka, da se čuje na sat i pô daleko; ruši kamenje, maše sa bukvićima, trese zemljom i derući, teče prama Grbinu selu, te se poslije izlijeva u Dretulju. Kad voda provali, bije tako studeno, da se uz korito prama pećini neda proći i da noge u njoj »obgore«.

Voda pada po 24 ure i najprije bijaše žuta, a poslije zelena, te je u Kneji iztjerala ljude iz kuće. Voda je udarila pomenutoga dana takovom snagom, da je cij kraj do Grbina sela pretvorila u kameno polje. Seljaci dobivaju na lukama i do 20 vozova sieni, dočim one godine nisu ni kosom mahnuli.

Osim Grbine pećine ima jedna i u Pišteniku u kojoj nadjoše ljudskih kosti i ognjišta. Ovu pećinu spominje već Fras u svojoj topografiji karlovačke krajine. Nova je Grdanuša pećina u Kapeli više Grbine pećine, koja je duga do 25 metra i sigastim stupovima ukrašena.

Onda je u Kapeli Marića pećina, koja do g. 1895. već deset godina nije bacala vodu. Kod sela Jezera je pećina Svetinja, a izmedju Lisca i Janje gore ima pećina, u koju uvire jedan »cipek« Dretulje. Ova se pećina otvara u jednoj ponikvi prama zapadu u bielim stienama, te se u nju ulazi kamenim stubama. Iz nutra protegla se je na 50–60 m daleko, razširila se do 4 m, dočim je 10–17 m visoka i svod joj se upriličio poput krova. Pod lievom stienom izbija voda jakim šumom i teče dalje kao podzemni potok. Kad su iste godine na Šušnjarovu mlinu, što stoji na Dretulji, čistili jaz i kad su pustili vodu, zamutila se voda i u pećini, što svjedoči, da se ovaj podzemni potok »odvraća« od Dretulje.

U ovoj pećini vidio sam jednu sigastu priliku u obliku ogromne pečurke, dočim se po stienama upriličila siga u naborima i žljebcima, u prilici dugih zastora, slapova i slapića. Siga nije biela ili zagasito-crvena, već je sucrna. Temperatura vode bijaše 14° C. i svaki bi čas došao koji seljak ili seljakinja sa »bremicom«, da je napuni vodom. Za seljake, koji na okolo kose, ova je pećina velika blagodat.

Jedna je pećina i u krču Jandrijašu, ulaz joj je kos i kad se spuštaš, kao da ulaziš s poda. I u ovoj ima ljudskih kosti i ognjišta, a najbliže joj selo Latasi.

Okolica plaščanska veoma je bogata i vrelima, te smo zabilježili 56 vrela. Svako vrelo ima i svoje ime, kao: Kamara, Libanovac, Vodica, Zlatarovac, Budimljija, Biškupovac, Vera, Šupično i Lončarevo vrelo, Vinkovac, Kosovac, Suvaja, na koje provaljuje voda svake 5., 6. godine, Bunčić vrelo, Čatrinja, Grabovac, Stubalj, Dugovac, Babinovac, So-

lovac itd. Čudotvornu moć pripisuje Turkaljevu vrelu, kamo dolaze ljudi na Ivanje i svake mlađe nedjelje, pa se umivaju u vodi i nose ju bolestnicima. Ima oko Dretulje i Vrnjike i cretova te bara, kao Dretuljski cret, Vrnjičke luke, Ravne bare i druge. U vrelu Baronovu ima od riba pijura, a ima i raka, dočim ih u drugim vrelima ne ima.

Uru daleko od Plaškoga ima i podor grada Plaškoga. Tu stoje još zidovi i kule, prama jugu jedna je razvaljena kula sa $1\cdot50$ m debelim zidom, u dvorištu je kula do 8 m visoko. Prama sjeveru još je jedna mnogo veća kula, odkud na bivše prozore gledaš cielu Plaščansku okolicu, Klek, Bjelolasicu, Plaški, te sela Komadine, Trboviće, Kneževiće, Momčiloviće, Plavču dragu, prama kojoj se mota Dretulja. Pod gradinom ima Babina dolina, a dalje od nje Duboka, dočim se nedaleko izbočio Babin kamen, a po dalje Starčev kamen, o kojima pastiri pričaju, da su bili u početku maleni, no da su poslije narasli. Pod gradinom teče i jak potok Vera, kraj istoimena sela, u kojem voda, kao u svima potocima, veoma naglo teče. Kod sela Komadine ima potok Liljak, koji tu prima Studeno vrelo, u kojem ima voda 10° C. Više ovoga potoka ima polje od same »sedre«, kako ovdje zovu prženac (Kalktuff), što svjedoči, da je nekoč i onuda voda tekla, ako ne bijaše tu i koje jezero. Sedru seljaci izkopaju i prodavaju kao gradju za dimnjake.

Jedan cio dan posvetio sam iztraživanju ponornice Dretulje i trebao šest sati, dok sam razgledao njezine ponore, kakove ne ima ni jedna ponornica domovine.

Dretulja ima dva glavna izvora: »veliko« i »malo vrelo« pod Kosanjkom briegom u Velikoj Kapeli. Na veliko vrelo probija voda tihano izpod jedne pećine i razlijeva se u jezerce, u kojem zagledasmo virove, što svjedoči, da voda i osovnim pravcem pritiče. Malo je vrelo nedaleko, bistro i zdeno, gdje voda bije izpod litice, stvarajući odmah potok, širok 8—12 m, a dubok do 6 metra. Od ovih vrela postaje Dretulja i dolazi u »skup« sa Vrnjikom nedaleko Plaškoga, odkuda se zove samo Dretulja. Ona se razdvaja kod Latasova sela u dve »panoge«, dva glavna odtoka, od kojih jedan kao jak potok uvire pod Padežem, drugi pod Strmicom gorom, koja je zanimiva i toga radi, što se ondje na bogoslužje sastaju Nazareni, kojih ima u selu Janja gora.

S druge strane Strmice izbija Dretulja kod Tobolića i Zbjega i zove se od tuda Mrežnica i tekući kraj Tržića, Ključa i Zvečaja, utječe kod Karlovca u Koranu. Dok je Dretulja došla do glavnih ponora, mnogo se puta svila, stvarajući »okuče« ili »okuke«. Ali je najzanimiviji kraj oko Janje gore, gdje sam obišao i razgledao preko 50 ponora, u koje Dretulja, kad nabuji, uvire. Tu je Latasov ponor, Medakovićev ponor, Šušnjarov i Pogrmičev ponor, koji se razlijeva u prilici jezerca, a kad »presegne«, ima u njem dosta ribe. U Mirićevu ponoru voda je jaka kao potok, a nad ponorom je mlin, što zovu »mutva«; kao jak potok uvire jedan »cipe« Dretulje u Vukasove spilje. Na zemljištu Vase Šušnjara ima do 20 ponora i ponoraca, a znamenita je »provalija« Jovana Šušnjara, gdje je g. 1894. tlo poniknulo, a takovih ponoraca našli smo i na podnožju Veljuna.

Ponor na njivi Mihajla Letice zatrpan je dovaljenim kamenjem, a kad »grlo« vodu »povrača«, ona se razlije i poplavi polje Dane Šumonje. Voda se tu razbija u slapove, teče 1—2 m širokim koritom jako naglo i uvire medju pećinama. Jedno 30 m dalje opet je ponor, pa onda dalje treći M. Letice, gdje se voda ruši niz pećine, a nedaleko mali je ponor Miloša Šumonje. Jedan ponor ima dve »cieve« i »ždere« puno vode. Kod seoca Šumonje dve su rupe bez vode, koje su »poglavit« i dve na Mišlenovića gruntu. Pod Strmicom su Šušnjarovi ponori, ponori Rade Latasa, Pešuta Stevana, dočim ima na gruntu Vase Šušnjara i Mane Latasa preko 20 ponora i ponoraka.

Dretuljine sam ponore obilazio 15. srpnja g. 1895. od 7 sati u jutro do 1 ure po podne sa Ilijom Radojičićem iz Srnećaka.

Razgledajući ponore, dodjosmo i do ponornice Jezera, koja izbjija izpod pećine nedaleko Plavče drage, teče duboko i na 4 metra široko veoma brzo, te se nakon četvrt sata gubi u tri glavna ponora, dočim se druga voda razlieva po poljima.

Glavni je ponor Ralićeva jama, gdje je voda u 70 godina probila dva puta, kojom je prilikom ključala kao da vrije, bacala kamenje, izbacila greda, košnica, te se salievala u Jezero. Jama baca vodu do 48 sati, skače u vis do 2 metra i kud prodje, »pošuri« sve svojom ledenom snagom.

Neki starac reče nam, da takove povodnje ne pamti, kao što bijaše g. 1895.

— Ova je godina crna za nas; kad je zima bila pogana, to je ljetno još poganije. Ponudiv mu čašu vina, ovako se starac zahvalio: Poglavit gospodinel! Mit Respect zu sagen. Vidim, da ste vi gospodine od visoke šarže; zahvaljujem vam na vašoj dobroti; Bog vas živio, Bog vas proveselio, Bog vam živio rodicu. Liepo ljubim desnicu ruku gospodine. S Bogom pošli.

Kod Janje gore ima i jedna »propast«, a zovu ju Jadova ili Sopača, nedaleko je pećine, koju protiče Dretulja. Ta je propast prava strahota, leži u guštiku, široka je nekoliko metara, a duboka, da je dovaljeni kamen podao 6 hipova. Razbrasmo i mukli šum, koji valjda potiče od vode, koja Jadovu protiče.

Znamenita je i propast Zdjelarica u Dugom hrtu, više Medjedjaka, gdje su nekom prilikom izginuli Turci. U Tisovcu je propast Marina jama.

Ima oko Plaškoga na planinama i snežnica ili snježnjača, koje su kao duboke uvale zatrpane vječnim sniegom. U Makovniku, Bieloj i Crnoj kosi, kod sela Proloma i druguda ima takovih snežnica, iz kojih seljaci snieg vade, tope i piju, kad rade u šumi, jer i tu visovi pitkom vodom oskudievaju.

Od riba ima u Dretulji ponajviše pastrvah, koje sam po dva puta proučavao, kao i one iz ponornice Jesenice, ali sam se i ovom prilikom osvijedočio, da je pastrva s obzirom na boju tiela među ribama ono, što je ridjovka među zmijama. Seljaci ju donašaju u Plaški i prodavaju kilgr. po 40 novč., a love osim nje i klenove.

Ima u Dretulji i drugih riba, a među gričem i po planinama i zmija, od kojih se osobito izliče pepeluša (Vipera Ammodytes; Sandviper), koju zovu »krunašica«, jer su seljaci od nosića ili klunića, koji ima više nosnica, izmaštali krunu, o kojoj se u raznim krajevima domovine puno priča. Ovu mi je zmiju jedan seljak ovako opisao: »pogana je to zmija, ima široku glavu, na njoj »čunj« ka svinja i pisasta je«. Priповедао mi o zmijam-orijsicama i o zmijinoj travi

Vukelić Mile iz Vukelićevog varoša ubio je jednu takovu orijašku zmiju, koja je poslije toga živila još tri dana, a kad je iztrunula, imala je rebra ko ovca, a glavu ko govedče.

Mile Kurteš video je jednom sgodom u uzanom šumskom prodolu, kad je pasao koze, do 100 zmija. Jedna najveća, reče, sigurno bijaše mati i imala glavu ko pašće. Druge manje bile su jednake i kao štap debele. Neki je opet seljak video zmiju kako ide od Klačnice u Janja goru. Bila je kao greda velika, kao stožina debela.

Od zvjeradi na prvome je mjestu medjed, kojega ima u Makovniku, Bieloj i Crnoj kosi, u Uvali, Srnečaku, Tisovcu, Kupusarici itd., te sadje i u kuruze. Od šumskih ptica spominjem tetreba, kojeg zovu »divlja tuka«, a ima ih i u šumama Velike Kapelle.

U Plaškom zadivio me 13. srpnja veličanstven prirodni pojav. Oko sedme ure na večer nagomilali se tmasti oblaci i zastrli obzorje prama zapadu. Od oblaka do zemlje segnula je gusta magla sivo-žute boje, a pred njom pružila se nad cielim poljem nebeska duga neobična sjaja. Za čas naskoči bura i poče trgati maglu, koja se na to skupila u oblake i oblačke gadne žute boje. Zdena bura bila boj sa zaparnim jugom, ali i očistila nebo.

Od neobičnog ovog pojавa dobila je i priroda drugo lice, kao da je nadošao konac svijeta. Na zapadu protegli se oblaci slojnjadi i gomilnjaci, izmedju kojih je prodiralo

veselo nebesko modrilo, dočim su okolišne bregove lizale guste magle, te razpadajući i skupljajući se, padale u Plaščansko polje. Večer bijaše toga dana jasna, nebo zvjezdovito.

Putujući u Plaški, zaustavilo mi se oko najprije na bregu Veljunu, koji je veoma značajan za krašku formaciju, jer je po vrhu i stranama pun ponikava ljevkasta oblika. Ima tih uvala na stotine, a steru se od Šegana do Manojlovića, te preko Salajića do Munjave. Veljun, pa Krpelj, kod Tounja pravo su čudo našega krasa, jer naličnih bregova u domovini ne ima. Te nam ponikve svjedoče, da je jedan i drugi breg u svojoj nutritivni izšupljen, a u šupljine propada voda kao kroz sita ili rešeta. Da je tako, svjedoče vode, koje izviru izpod Veljuna i Krpelja, a narod priča, da se podzemno razlievaju u velika jezera.

Prodjosmo Otok, vozeći se uz zelenu Mrežnicu i prošavši kod Oštarija mostom od 14 kamenih svodova, dodjosmo u Josipdol ili Munjavu, odkuda zakrenusmo lievo prama Plaškomu. Tlo, kuda smo sada prolazili, valovito je i slaborodno, a obrasio sa bujadi (Adlerfarn; Pteris aquilina), koje ne ima nigdje u domovini, koliko u ogulinskim krajevinama, a odaje nam vazda mršavo tlo. Uz bujad raste na »bujadicama« ili »bujadljicama« i borovica, vries ili zrnovac, koji takđer označuju slaborodno tlo. Bujad se u ovim krajevinama kosi, suši i slaže u stogove ili ju voze kući i upotrebljavaju kao nastor u stajama, a poslije kao gnoj. Na takovim bujadljicama ima i života, jer kratku travu pasu ovce, nu vidjeli smo i polja sa slabim kukuruzom, ječmom i krumpirom.

Cesta se lagano uzdiže i pada, a kad smo došli na Kolića stranu, otvorio nam se impozantan vidik na Klek, koji se sada iztaknuo u prilici ogromna, narezana čunja. Kraj se ovdje mjenja, bivao sve bujniji, a iznenadila nas bujnost u Sabljačkoj dragi, od kuda je pogled na Klek još veličajniji. Od Šukaca pada ti oko na breg Hum, s kojega se za vedra dana vidi Karlovac i Zagreb. Sav je zarasao grmljem, medju kojim se iztiču velike biele pjege, koje je moj suputnik držao za pećine. Ja sam u tim pjegama prepoznao mukinju, mukovnicu ili makolnicu (*Sorbus Aria*), vrstu grma, kojemu je veliko lišće s dola poput mlijeka bielo. Kako je ostala zelen Huma tamna, to mu bijelina mukovnice osobito pristaje, a iz daleka gledan, kao da ga je snieg zaprašio. Za Šukce bilježim i potok Dugovac, koji nedaleko od ceste povire. Čim bijasmo bliže Plaškomu, bivalo je sve pitomije, dok nam puklo pred očima Bogom blagoslovljeno Plaščansko polje, preko kojega teku Vrnjika i Dretulja, obilno ga natapajući.

Tko bi posjetio Plitvička jezera od Ogulina, tomu toplo preporučamo, da se vraća preko Slunja, nu da uz put razgleda kod Rastovače znamenite spilje, koje je g. 1890. opisao civilni tehnik Franjo Poici.

On piše o tome u »Nar. Nov.« godine 1891. ovo:

»Došavši od Korane izpod sela Rastovače na jedno 150 metara uz vodu, opazim pred sobom ogromnu spilju, koja ima dosta sličnosti sa spiljom Šupljicom. Na jedan kolosalni stup od prostog vapnenca, koji ima 15 m širine i 25 m duljine, upiru se dva svoda ulaza kao gotičke bolte, od kojih je prvi od sjevera vodeći 13 m širok i 25 m visok, dočim drugi prama jugu vodeći još je mnogo veći, te je po prilici 60 m visok i 17 m širok.

Kad smo u ovu kolosalnu i imposantnu spilju ulazili, izleti iz nje cielo jato divljih golubova, koji na vrhu toga 60 m visokog svoda svoja gnezda imadu. Okrenuv se prema zapadu t. j. licem prema stupu, koji dieli oba ulaza, vidi se kroz veliki otvor na lievoj strani prama jugu Korana sa ogromnim vrlo liepim vodopadom, koji je sasmosti sličan vodopadu iz jezera Galovca u Gradinsko jezero (Jezerce). Za 15 m dublje pako od desnog ulaza prama sjeveru vidi se drugi vodopad Korane, kojemu ne ima sličnoga na Plitvičkim jezerima, niti što se krasote, niti što se položaja tiče. Vodopad ovaj nije moguće opisati, čovjek ga mora sâm vidjeti. Nasitiv se ovim divnim pogledom, očutio sam svetu zahvalnost prema naravi, koja je podielila ovomu kraju krasote u tako bogatoj mjeri. — Na to se zaputim prama izтокu, da izpitam položaj, veličinu i druge okolosti ove spilje.